DET MISSLYCKADE GRUPPTALAN-INSTITUTET – NÅGOT OM RÄTTEGÅNGSKOSTNADER, TVISTFINANSIERING OCH OVÄNTADE KRÄKEMOJIS

Johan Skog*

Artikeln behandlar det svenska grupptalaninstitutet och de två huvudsakliga skälen till att det i princip inte förs några grupprättegångar i Sverige, nämligen att det är svårt att finansiera grupptalan och att det är svårt att skapa omfattande grupper (dvs. grupper med ett större antal medlemmar). Därvid förs vissa förslag fram avseende hur situationen skulle kunna förbättras, bl.a. genom förändringar i rättegångskostnadsregleringen på så sätt att risken för omfattande kostnadsansvar för käranden minskar, samtidigt som förutsebarheten avseende kostnadsexponeringen ökar. Vidare konstateras att det bör införas möjlighet att på ett förprocessuellt stadie från potentiella svaranden få tillgång till uppgifter om potentiella gruppmedlemmar. Förslagen syftar i huvudsak till att minska motpartskostnadsexponeringen, skapa större grupper, större krav och större intresse från professionella tvistfinansiärer, vilka är de enda aktörer som i artikeln identifierats som faktiska möjliggörare av fler och mer omfattande grupprättegångar.

1. INTRODUKTION

Denna artikel bygger i delar på ett anförande som jag höll vid konferensen *Collective Redress in Europe – Emerging Practices and Remaining Dilemmas*, som anordnades av the Swedish Network for European Legal Studies (SNELS) i

* Johan Skog är partner vid tvistfinansiären Kapatens och boutique-byrån LEISK, Member of the New York State Bar. LL.M. (Columbia Law School); PG Dipl. Int. Arb. (Queen Mary), fil.mag. (Uppsala universitet) och jur.kand. (Stockholms universitet).

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

Stockholm den 6 november 2025.[1] Jag hade ombetts att redogöra för mina funderingar kring och erfarenheter av finansiering av grupptalan i Sverige. Någon erfarenhet av det formella grupptalaninstitutet – dvs. processer som drivs inom ramen för lagen (2002:599) om grupprättegång (GrL) – kunde jag emellertid inte dela med mig av. Det var dock inte något jag behövde skämmas nämnvärt över eftersom, såvitt framkom under heldagskonferensen, ingen annan heller – av lätt insedda skäl – hade någon erfarenhet av det svenska grupptalaninstitutet. Det är ju nämligen så att det svenska grupptalaninstitutet kan anses vara ett fullständigt misslyckande, med inte mer än omkring 20 inledda processer under snart ett kvarts sekel.[2] Den här artikeln behandlar i korthet de två huvudsakliga skälen till att det i princip inte förs några grupprättegångar i Sverige.

2. KORT OM GRUPPTALANDIREKTIVET OCH GRUPPTALANUTREDNINGEN 2021

Den 25 november 2020 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen (nedan Grupptalandirektivet).[3] Regeringen gav 2021 en särskild utredare, justitierådet Cecilia Renfors, i uppdrag att lämna förslag på hur Grupptalandirektivet skulle genomföras i svensk rätt. Utredningen antog namnet 2021 års grupptalanutredning (nedan Grupptalanutredningen 2021)[4] och överlämnade i juli 2022 sitt betänkande Skydd för konsumenters kollektiva intressen – genomförande av EU:s grupptalandirektiv (SOU 2022:42).

Den 6 juli 2023 överlämnades regeringens proposition 2022/23:136 Grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen till riksdagen.[5] Genom propositionen föreslog regeringen en ny lag om grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen, i syfte ”att uppnå en hög konsumentskydds-

1 Den ibland något kåserande ton som framskymtar i delar av artikeln är rester av det ursprungliga muntliga anförandet. Som ett led i förberedelserna inför deltagande vid ett av konferensens panelsamtal tog jag intryck av flera intressanta bidrag i antologin Access to justice i Skandinavien, Wallerman Ghavanini och Wejedal (red.), Santérus Academic Press (2022), som på ett gott sätt behandlar möjligheten att få sin sak prövad i bl.a. Sverige och många av de problem som enskilda står inför och som hindrar dem från att nå faktiskt reell tillgång till rättvisa, t.ex. genom grupptalan. Flera av de kommentarer och reflektioner som förs fram i denna artikel tar avstamp i förhållanden som belyses i nämnda antologi.

2 Jfr Anna Wallerman Ghavanini, Access to justice för små anspråk i den svenska civilprocessen, i Wallerman Ghavanini och Wejedal (red.), s. 252 f. och s. 258. Se även Cecilia Renfors, Access to justice ur ett domarperspektiv, i Wallerman Ghavanini och Wejedal (red.), s. 399: ”En uppgift jag har talar om så få som 15 [grupprättegångar]. De flesta har förts av enskilda.”

3 Europaparlamentets och Rådets Direktiv (EU) 2020/1828 av den 25 november 2020 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG.

4 SOU 2022:42, s. 3.

5 Prop. 2022/23:136.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

nivå och förbättra konsumenters tillgång till rättslig prövning”.[6] Lokutionen ”tillgång till rättslig prövning” är i huvudsak en svensk version av det engelska, något mer smidiga, vedertagna begreppet *access to justice*.[7]

I stora drag kan sägas att begreppet *access to justice* skiftar fokus från formella och teoretiska möjligheter att få sin sak prövad till att belysa vilka praktiska effekter som rättsreglerna i ett samhälle ger upphov till avseende de *faktiska* eller *reella* möjligheterna till rättslig prövning.[8] Skillnaden mellan formell och reell möjlighet till rättslig prövning är grundläggande för att förstå det monumentala misslyckande som jag menar att grupptalaninstitutet i Sverige utgör, eftersom svenska konsumenter och andra har goda formella möjligheter att inleda (eller att ingå som gruppmedlem i) grupptalan, samtidigt som det i realiteten inte finns praktiska möjligheter att driva mer omfattande grupprättegångar.

Grupptalandirektivet syftar till att uppnå en hög skyddsnivå för konsumenter, just genom att förbättra deras tillgång till rättslig prövning (art. 1), men det överlämnas i huvudsak åt medlemsstaterna själva att bestämma och avgöra hur de nationella reglerna rent processuellt ska utformas – vilket, som Eva Storskrubb har konstaterat, får betydelse för ”hur välfungerande den faktiska tillgången till rättslig prövning blir.”[9]

I samband med Grupptalanutredningen 2021 och implementeringen av Grupptalandirektivet aktualiserades ett gyllene tillfälle att se över det svenska grupptalaninstitutet och att överväga eventuella justeringar för att förbättra detsamma. Den möjligheten togs emellertid inte tillvara, vilket kommer att behandlas närmare nedan.

---

6 Prop. 2022/23:136, s. 1.

7 Detta övergripande begrepp är inte helt enkelt att översätta till svenska, och det finns ett antal olika översättningsvarianter i den svenska juridiska terminologin. Per Lindblom översätter det fritt till ”tillgång till rättskipning” eller ”tillgång till rättsskydd” (Per Lindblom, Grupptalan i Sverige, Norstedts Juridik, 2008, s. 32). Ibland används t.ex. formuleringen ”principen om reellt rättsskydd” (Wallerman Ghavanini och Wejedal (red.), s. 411 och s. 412), eller ”tillgång till rättvisa” (Johan Karlsson Schaffer, Rättvisans entreprenörer: Mobilisering för tillgång till rättvisa i civilsamhället, i Wallerman Ghavanini och Wejedal (red.), s. 361), men inte sällan nyttjas det engelska begreppet oöversatt som ”access to justice”, i enlighet med titeln på antologin Access to justice i Skandinavien.

8 Anna Wallerman Ghavanini och Sebastian Wejedal, Genomslaget för principen om reellt rättsskydd i Skandinavien: Dagsläge och framtidsblick, i Wallerman Ghavanini och Wejedal (red.), s. 412; samt Eva Storskrubb, EU-rätten, access to justice-vågorna och de svaga skandinaviska böljorna?, i Wallerman Ghavanini och Wejedal (red.), s. 338.

9 Storskrubb, s. 352.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

3. INLEDANDE ANMÄRKNINGAR OM PROBLEMEN MED DEN SVENSKA GRUPPTALANREGLERINGEN

Grupptalaninstitutet är ett sätt att söka förbättra medborgarnas förutsättningar att driva anspråk som är i stort sett gemensamma för en större grupp av enskilda, bl.a. eftersom kostnaden och risken med att driva separata processer ofta är så stor att individuella anspråk är i det närmaste oprocessbara. För att institutet ska förbättra den enskildes access to justice krävs dock att regleringen tjänar sitt syfte och fungerar i praktiken.

Det konstateras därvid att Grupptalanutredningen 2021 gjorde följande sammanfattande bedömning av läget för det svenska grupptalaninstitutet.

> Vid införandet av lagen om grupprättegång uppskattades att cirka 15–20 grupprättegångar skulle komma att inledas per år. Så har det inte blivit. Enligt statistik från Domstolsverket understiger det totala antalet grupprättegångar sedan lagen trädde i kraft 20. Endast ett mål har förts som offentlig grupptalan, några som organisationstalan och den största andelen som enskild grupptalan. Den nya processformen har alltså inte använts i någon större omfattning. Det opt in-förfarande som valdes av den svenska lagstiftaren när lagen om grupprättegång infördes kan antas ha bidragit till detta, sammantaget med svårigheten att finansiera en grupptalan.[10]

Grupptalanutredningen 2021 konstaterade alltså att istället för förväntade 15–20 grupprättegångar per år hade inte ens 20 grupprättegångar inletts under hela den period under vilken GrL varit i kraft – dvs. i genomsnitt färre än en inledd grupprättegång per år. GrL har alltså i praktiken helt saknat betydelse för konsumenters och andra gruppers möjlighet att faktiskt få sin sak prövad. Grupptalanutredningen identifierade som framgår av citatet ovan två skäl till varför institutet inte nyttjas i Sverige; dels (i) att lagen bygger på ett s.k. opt in-förfarande, dels (ii) svårigheterna att finansiera en grupptalan. Jag delar den analysen, och kommer i det följande att behandla de två problemen (i omvänd ordning).

4. SVÅRIGHETEN ATT FINANSIERA GRUPPTALAN

4.1 Rättegångskostnader – egna och motpartens

4.1.1 Inledning

Att föra process i domstol är förenat med omfattande kostnader för eget ombud – samt risk att vid förlust behöva betala även motpartens kostnader. Dessa för-

[10] SOU 2022:42, s. 158. Jfr även Renfors, s. 399.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

hållanden har sedan länge diskuteras som ett framträdande problem i access to justice-hänseende.[11]

4.1.2 Egna kostnader

Egna kostnader består bl.a. av ansökningsavgift, ombudskostnader samt eventuella kostnader för anlitande av sakkunniga (t.ex. i form av skadeståndsexperter). Som ett led i diskussionen om de ekonomiska förutsättningarna att föra talan lyfter Renfors fram avgiften för ansökan om stämning och anger att ”[a]vgiften är sedan några år tillbaka relativt sett hög (2 800 kr). Höjningen har rimligen varit avsedd att verka avhållande för den som vill väcka talan.”[12]

Man ska naturligtvis ha respekt för att 2 800 kr för många kan vara ett ansenligt belopp. Oftast är det emellertid en kostnad som i sammanhanget är minst sagt försumbar. Sett i relation till de totala kostnaderna för att driva en process, i vart fall av något mer omfattande karaktär, så som grupptalan, framstår beloppet som synnerligen lågt, och torde i praktiken aldrig ha någon preventiv påverkan. Istället är det andra typer av kostnader som inverkar menligt på möjligheten att få sin sak prövad, antingen genom egen individuell talan eller inom ramen för grupptalan – inte minst kostnaderna för eget ombud.

Renfors framhåller bl.a. att en av de viktigaste förutsättningarna för att kunna driva en sak torde vara ”möjligheten att kunna anlita ett bra ombud”,[13] och Wallerman Ghavanini och Wejedal konstaterar att ombudskostnaderna är en av de frågor som diskuterats mest såvitt avser access to justice, ”eftersom denna kostnadspost vanligtvis är den mest betungande.”[14] Advokater betingar sig i regel mycket höga arvoden, inte sällan omkring eller över (ibland långt över) 6 000 kr per timme, beroende på erfarenhet och efterfrågan. Det är i ljuset av det förhållandet som ansökningsavgiften om 2 800 kr bleknar och mister all betydelse.

Det är visserligen riktigt att det oftast är de egna ombudskostnaderna som stått i fokus i diskussioner om möjligheten att få sin sak prövad, men den posten är trots allt i någon mån möjlig att själv påverka – t.ex. genom att vända sig till ett ombud som betingar sig ett lägre timarvode eller genom alternativa prismodeller i form av pristak eller visst riskbaserat arvode, eller genom att nyttja sin rättsskyddsförsäkring. Dessa möjligheter – liksom det förhållandet att de är mycket begränsade, särskilt i grupptalansammanhang – behandlas närmare i avsnittet Finansieringsalternativen nedan.

---

11 Se t.ex. Henrik Bellander, Från statlig rättskipning till privat riskhantering, i Wallerman Ghavanini och Wejedal (red.), s. 189.
12 Renfors, s. 403.
13 Renfors, s. 403.
14 Wallerman Ghavanini och Wejedal, s. 418.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

Inte sällan torde dock det mest problematiska i kostnadshänseende istället vara exponeringen för motpartskostnader – och omöjligheten att i ett system som det svenska på ett adekvat sätt bedöma hur omfattande de kommer, eller kan komma, att bli.

4.1.3 Motpartskostnader

I svenska tvistemål i allmänhet gäller att tappande part ska ersätta vinnande part för dess rättegångskostnader. Det är en ordning som bl.a. syftar till att fungera processavskräckande, dvs. som en tröskel och ett hinder för en potentiell kärande att beakta innan den faktiskt inleder en process, i syfte att minska antalet obefogade rättegångar.[15] Nu är det visserligen så, som Renfors anger, att GrL gör det möjligt att föra talan ”utan att de personer som har anspråk behöver medverka aktivt i rättegången eller svara för rättegångskostnader vid förlust.”[16] Det stämmer. Men det viktigaste i access to justice- och kostnadshänseende är ju inte att enskilda gruppmedlemmar i och för sig inte står kostnadsrisk, utan att någon trots allt alltid måste göra det. Denne någon är den så kallade *gruppföreträdaren* – huvudsakligen enskilda.[17] Denne någon ska alltså för kollektivets (övriga gruppmedlemmars) räkning åta sig att bära risken för motpartens kostnader vid förlust, i regel utan att själv dra någon ekonomisk fördel av sådan riskexponering.[18] Att dessa kostnader särskilt i grupptalansituationer kan bli synnerligen omfattande framhålls bl.a. av Lindblom.

> Vid grupptalan har man anledning att räkna med att svarandeombuden ofta företräder eller är anställda av större företag eller på annat sätt kapitalstarka rättssubjekt. En grupprättegång kan handla om betydande värden totalt sett och dessutom ha stor betydelse från bland annat good/bad willsynpunkt. Svaranden är då betjänt av och beredd att betala merkostnaderna för att anlita särskilt skickliga ombud. Vid de större och mest välrenommerade advokatbyråerna handlar det de facto om en timtaxa som medför att arvodet blir bortåt tre gånger högre än vad som skulle godtas enligt rättshjälpslagen.[19]

Jag delar den bilden. Att det skulle vara fråga om arvoden om ”två eller tre gånger timkostnadsnormen” är dock ett uttalande som får något av ett nostalgiskt skimmer över sig. Timkostnadsnormen för rättshjälp uppgår i skrivande

[15] Renfors, s. 404; Wallerman Ghavanini och Wejedal, s. 419; Martin Sunnqvist, Rättsskyddsanspråk, rätt till domstolsprövning och rättegångskostnad, i Wallerman Ghavanini och Wejedal (red.), s. 169.
[16] Renfors, s. 399.
[17] Som Renfors nämner har de flesta grupprättegångar förts av enskilda (Renfors, s. 399).
[18] Som Lindblom konstaterar gäller att ”[v]id förlust skall gruppföreträdaren betala både de egna ombudskostnaderna och motpartens”, Lindblom, s. 143.
[19] Lindblom, s. 143.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

stund 2026 till 1 626 kr.[20] Advokater vid de ledande advokatbyråer som torde komma ifråga för uppdrag för storbolag på svarandesidan i mer omfattande grupprättegångar fakturerar nu inte sällan omkring 7 000–8 000 kr per timme, i vart fall på partnernivå.

Att kostnadsexponeringen vid grupptalan är synnerligen omfattande, och att det inverkar menligt på viljan och möjligheten att driva grupprättegång, står alltså klart.[21] Till detta kommer det förhållandet att det inte är möjligt för den som i slutändan riskerar att behöva bära samtliga kostnader att på ett tillförlitligt sätt bedöma hur omfattande exponeringen faktiskt är. Som det är nu finns i princip ingen möjlighet att göra en rimlig kalkyl över exponeringen såvitt avser motpartskostnader, inte minst eftersom den i hög grad är beroende av förhållanden som den som kan bli slutligen ansvarig att ersätta sådana kostnader inte själv kan styra över eller påverka. Det gäller t.ex. huruvida svaranden väljer att vända sig till välrenommerad advokatbyrå för sitt biträde, hur svaranden för sin talan, eller om målet kommer att prövas i en, två, tre eller kanske t.o.m. fyra instanser (t.ex. om någon fråga i målet hänskjuts till EU-domstolen samtidigt som målet också blir föremål för prövning i HD).

4.1.4 Reflektioner om en annan möjlig rättegångskostnadsordning – de lege ferenda

Mot bakgrund av vad som angivits ovan om kostnadsfördelning och dess omfattning är det lätt att hålla med Lindblom när han anger följande.

> Om käranden inte är välsituerad krävs […] någon form av ekonomiskt stöd eller spridning av ansvaret för egna ombudskostnader för att grupptalan skall komma till stånd i alla de fall som detta kan anses önskvärt från samhällets och gruppens synpunkt. I det perspektivet framstår naturligtvis även en begränsning eller spridning av ansvaret för motpartens ombudskostnader som önskvärd.[22]

Lindblom framhåller alltså behovet av dels (i) finansiering av egna kostnader, dels (ii) begränsning av ansvaret för motpartskostnader. Genom någon form av begränsning av motpartskostnadsansvaret skulle man också kunna komma till rätta med ett av de stora problemen med risken att behöva stå för motpartens kostnader, som ju inte nödvändigtvis är kostnadsexponeringen som sådan, utan

[20] Information enligt Sveriges Domstolars hemsida.

[21] Schaffer konstaterar att ”[m]ånga lyfter fram reglerna om rättegångskostnader som det största hindret för en mer effektiv tillgång till rättvisa, eftersom risken att tvingas betala för både de egna och motpartens rättegångskostnader avskräcker många från att driva sin sak rättsligt.” (Schaffer, s. 382) Detta problem gäller både i vanliga tvistemål och för tvister som skulle kunna föras enligt GrL.

[22] Lindblom, s. 144.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

svårigheterna att bedöma dess omfattning – något som det i mitt tycke förs förvånansvärt lite diskussion om.

Dessa frågor är naturligtvis nära sammanbundna, men kräver delvis olika lösningar, eftersom finansiering av (i) egna kostnader respektive (ii) motpartskostnader kräver olika typer av mekanismer och/eller aktörer som tillhandahåller den typen av finansiering. Vad gäller den första frågan (finansiering av egna kostnader) behandlas de möjligheter som står till buds främst i avsnittet om finansiering nedan, och kommer inte att behandlas närmare här. Såvitt gäller motpartskostnader kan det visserligen också delvis lösas genom extern finansiering i någon form – men svårigheten med att bedöma omfattningen av kostnaderna kvarstår. Varken professionella tvistfinansiärer eller den s.k. ATE-marknaden[23] försäkrar i regel motpartskostnader utan begränsning.[24] Det står visserligen en part fritt att söka teckna kostnadsgaranti för ett belopp som överskrider den antagna kostnadsexponeringen, men med sådan ”överförsäkring” följer naturligtvis mycket höga försäkringspremier. Problemet med osäkerheten om den egentliga exponeringen som följer av svårigheterna i att bedöma motpartens kostnader kräver huvudsakligen ändring av rättegångsbalkens kostnadsfördelningsregler.

Regeln om tappande parts i princip fulla ansvar för vinnande parts kostnader är mycket stark i Sverige. Så måste det emellertid inte vara.[25] Att det förhåller sig helt annorlunda i t.ex. USA, där parterna i regel bär sina egna kostnader oavsett utfall, känner de flesta till. Men det räcker att gå till våra närmaste grannländer för att konstatera att i ”Danmark och Norge genomfördes principen om tappande parts ansvar inte lika kategoriskt”.[26]

I Danmark tillämpas en schabloniserad tabell för vilken ersättning som utgår till vinnande part för dess ombudskostnader i tvistemål. Tabellen baseras på tvisteföremålets värde (upp till 5 750 000 DKK, varefter domstolen gör en skönsmässig bedömning baserat på tvistens omfång och karaktär). Den tabell som tillämpas i skrivande stund anger följande.[27]

---

[23] Dvs. marknaden för motpartskostnadsgarantier (eng. After-the-Event Insurance).

[24] Min egen uppfattning är att svenska advokater generellt sett har mycket begränsad kunskap och erfarenhet av marknaden för motpartskostnadsgarantier och sällan eller aldrig informerar sina klienter om möjligheten att söka sådant skydd.

[25] Som bl.a. Sunnqvist redogjort för är den nuvarande relativt sett strikta rättegångskostnadsfördelningsregleringen i RB ingalunda en historisk självklarhet i Sverige eller en ordning med rötter som sträcker sig bortom införandet av nu gällande RB. Dessförinnan fördelades kostnaderna i praktiken på sådant sätt att vardera parten fick stå sin egen kostnad, ”[o]m det hade funnits goda skäl att låta domstol pröva tvisten”, och det gällde även som huvudregel att om ”utgången hade skilt sig åt […] vardera parten skulle stå sin kostnad.” (Sunnqvist, s. 167).

[26] Bellander, s. 197.

[27] Notat om sagsomkostninger i civile sager, https://www.domstol.dk/media/zl2prpjs/sagsomkostninger-i-civile-sager-proceduresager-01012020.pdf, information hämtad i juli 2026.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

Tvisteföremålsvärde (DKK)	*Ersättning (DKK, ex moms)*
0–58 000	11 500–21 000
58 001–230 000	13 000–43 000
230 001–575 000	25 000–63 000
575 001–1 150 000	43 000–95 000
1 150 001–2 300 000	63 000–132 000
2 300 001–5 750 000	101 000–259 000

Ersättningen framstår med svenska mått mätt – och med beaktande av de arvoden som svenska advokater betingar sig – som mycket modest, och det kan konstateras att de flesta parter i en svensk rättegång med ovan nämnda tvistebelopp endast skulle få en mindre del av sina kostnader ersatta.

Med viss inspiration från Danmark och andra rättsordningar förespråkar jag (i) kraftigt höjda avgifter för att väcka talan, kombinerat med (ii) schabloniserat motpartskostnadsansvar baserat på tvisteföremålets värde samt (iii) ökad transparens avseende omfattningen av motpartens löpande upparbetade kostnader.

Jag föreslår alltså att det införs en progressiv avgift för ansökan om stämning (som kanske skulle kunna uppgå till hundratusentals kronor). Sådan avgift kan dels verka avskräckande, dels finansiera domstolarnas verksamhet, dels ge viss säkerhet för svaranden. Nuvarande ansökningsavgift om 2 800 kr har naturligtvis ingen som helst betydelse för tvister av någon seriös betydelse i ett kommersiellt hänseende. Detta skulle samtidigt kunna kombineras med en ”tabell” som reglerar i vilken utsträckning en svarandepart har rätt till ersättning för sina kostnader.

Om lagstiftaren skulle införa särskild modell för i vilken omfattning en part kan ha rätt att få sina kostnader ersatta beroende på utgången, dvs. särskilda takbelopp kopplade till t.ex. tvisteföremålets värde, skulle pressen på ombuden att hålla nere kostnaderna naturligtvis bli starkare från klienterna – eftersom dessa skulle ha klart för sig att excessen mellan ersättningsgilla kostnader och faktiska kostnader skulle bäras av dem själva, oavsett utfall i processen. Nu är det inte sällan en erfarenhet som många klienter bittert får erfara i ett sent skede av målets handläggning, dvs. i samband med dom när domstolen skär i ombudens arvoden på sådant sätt att inte alla havda kostnader anses ersättningsgilla. Med en schabloniserad ordning avseende i vilken omfattning en vinnande part har rätt att få sina kostnader ersatta av den förlorande motparten skulle båda parter dels få en bättre bild och förståelse för sina risker, dels hamna i ett bättre förhandlingsläge i förhållande till de ombud som de överväger att engagera för biträde i tvisten, eftersom det skulle ha en prispressande effekt när det står klart för båda parter att de bara kan ersättas av den andra parten upp till viss nivå.

Under alla omständigheter vore det i vart fall lämpligt att öka förutsebarheten under processens gång genom att parterna ska vara skyldiga att med visst

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

intervall uppge för motparten hur mycket kostnader som upparbetats fram till dess och som parten har för avsikt att begära ersättning för. Det skulle förbättra möjligheterna att fatta välinformerade beslut för parterna – t.ex. huruvida talan ska återkallas, förlikning sökas etc. och skulle sannolikt öka antalet förlikningar väsentligt. Varför ska denna information – så som nu sker – lämnas av motparten först som en sista överraskning i samband med att rättegången avslutas? Det som behövs är alltså bättre förutsebarhet för hur omfattande risken i kostnadshänseende egentligen är. Det gäller oavsett hur de egna kostnaderna och risken för motpartskostnader finansieras och hanteras, något som behandlas närmare i följande avsnitt.

4.2 Finansieringsalternativen

4.2.1 Inledning

Som framgått ovan är frågan om kostnader och kostnadsansvar en av de mest brännande och problematiska vad gäller förutsättningarna för att öka medborgarnas access to justice genom att fler grupprättegångar kan föras. De olika möjligheter som står till buds för att finansiera grupprättegångar behandlas nedan.

4.2.2 Självfinansiering

När det gäller en grupptalan av någon mer betydande omfattning kan man inte förvänta sig att någon enskild person har vare sig resurserna eller riskviljan att självfinansiera en sådan talan – särskilt som det inte finns någon tydlig uppsida jämfört med att endast driva sitt eget individuella anspråk.

Självfinansiering kan vidare inte heller förväntas från myndigheter, annat än i mycket sällsynta fall.[28] Mot bakgrund av att det hittills såvitt känt endast inletts en (1) offentlig grupptalan – som dessutom initierades för cirka 20 år sedan – kan vi inte förvänta oss någon förändring i detta avseende, eller någon ökad benägenhet hos Konsumentombudsmannen eller andra offentliga organ att ta på sig risken att driva grupptalan.[29]

När det gäller organisationstalan kan jag inte heller se någon anledning till att antalet sådana mål skulle öka, såvida inte de relevanta organisationerna (och

[28] Lindblom anger bl.a. följande. ”Huvudregeln i RB 18:1 (’the English rule’) och de dåliga finansieringsmöjligheterna har gjort att kostnadsansvaret vid grupptalan verkar starkt avskräckande inte bara vid enskild utan också vid offentlig grupptalan och organisationstalan. Även t.ex. KO och de stora etablerade organisationerna inom konsument- och miljörätten är i hög grad kostnadskänsliga.” Lindblom, s. 167.

[29] Noteras att Konsumentombudsmannen visserligen inlett grupptalan inför ARN; ett summariskt förfarande som dock inte aktualiserar de kostnadsproblem som uppstår vid talan inför allmän domstol.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

godkända enheter) blir mer villiga att bära de betydande kostnader och risker som är förenade med grupptalan. De kommer fortfarande att behöva hantera frågan om finansiering av talan, och i det avseendet skiljer de sig inte nämnvärt från en enskild aktör som överväger att föra talan som gruppföreträdare.

I grupptalansituationer krävs generellt att käranden/gruppföreträdaren på något sätt tillförs medel för att kunna driva talan i kollektivets intresse och för att kunna hantera ett potentiellt omfattande ansvar för motpartskostnader. Wallerman Ghavanini och Wejedal konstaterar också mycket riktigt att ”[e]xtern finansiering är nödvändig i många fall”.[30] Låt oss därför se närmare på vilka potentiella externa finansieringskällor som kan aktualiseras för grupptalan och i vilken utsträckning de kan tillhandahålla samtliga de resurser som krävs för att genomföra en mer omfattande grupptalan.

4.2.3 Allmän rättshjälp

Möjligheten att erhålla statlig rättshjälp är starkt begränsad och rättshjälp får enligt rättshjälpslagen 9 § inte beviljas om den rättssökande har en rättsskyddsförsäkring. Om den sökande inte har sådant försäkringsskydd men borde ha haft det – vilket i regel gäller de som lever under ordnade förhållanden – får rättshjälp endast beviljas om det finns särskilda skäl. Det noteras även att – även om rättshjälp skulle beviljas – rättshjälpen enligt rättshjälpslagen 34 § ska upphöra när ombudets arbete uppgår till 100 timmar. Visserligen kan rätten bestämma att rättshjälpen ska fortsätta, men rätten ska då ange det antal timmar som rättshjälpen därefter får omfatta. Det är svårt att föreställa sig att något kvalificerat ombud ens skulle överväga att driva en omfattande grupprättegång under sådana förhållanden – och då har vi inte ens berört det förhållandet att ersättning som huvudregel ska utgå i enlighet med av regeringen meddelad timkostnadsnorm, vilken för 2026 uppgår till 1 626 kr.[31] Dessutom omfattar rättshjälp inte ersättning till motpart i händelse att målet tappas. Det torde stå klart att rättshjälp är i princip utesluten som finansieringskälla vid grupprättegång.

4.2.4 Privat rättsskydd (rättsskyddsförsäkring)

Som framgår av den restriktiva regleringen avseende möjligheten till rättshjälp anser lagstiftaren att ansvaret för finansiering av rättegångskostnader i regel ska bäras av den enskilde genom en privat tecknad rättsskyddsförsäkring. Inte heller sådant arrangemang fyller dock funktionen att fungera som tillräcklig finansie-

[30] Wallerman Ghavanini och Wejedal, s. 420.
[31] Se Sveriges Domstolars hemsida.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

rings- och riskhanteringsmekanism vid grupptalan.[32] Visserligen gäller de flesta rättsskyddsförsäkringar för den som väcker grupptalan,[33] men som Lindblom framhåller kan i regel inte övriga gruppmedlemmars rättsskyddsförsäkringar tas i anspråk för att driva processen.[34] Dessutom är maxbeloppet i försäkringarna alltför begränsade i förhållande till de kostnader som uppstår vid omfattande grupptalan, särskilt med beaktande av det förhållandet att totalbeloppet även ska räcka till för att täcka motpartskostnaderna vid förlust. Försäkringsbolagen tillämpar olika maxbelopp, men de torde sällan sträcka sig bortom totalt ca 300 000 kr, vilket inte är i närheten av de kostnader som kan aktualiseras vid grupptalan. Detta innebär att rättsskydd inte är en möjlig lösning på finansieringsproblemet avseende grupptalan.

Då återstår som möjliga finansieringsalternativ främst andra typer av extern finansiering, såsom via (i) juridiskt ombud som arbetar mot risk- eller kvotdelsavtal, (ii) så kallad crowdfunding eller (iii) professionell tvistfinansiering. Dessa finansieringsformer kommer att behandlas i det följande.

4.2.5 Advokatfinansiering (riskavtal)

En finansieringsmöjlighet för att bekosta det egna ombudet som ofta diskuteras avseende grupptalan är att ombudet ersätts i enlighet med s.k. riskavtal, dvs. att arvodet ska bestämmas med hänsyn till utfallet i processen och att arvodet blir högt vid framgång men uteblir eller sätts ned vid förlust.

GrL innehåller särskilda bestämmelser om riskavtal (GrL 38–41 §§). Bl.a. anges att arvodet till ombud inte får grundas enbart på tvisteföremålets värde, så kallat provisions- eller kvotdelsarvode (GrL § 39). Christer Thornefors anger följande om den ersättning som kan utgå enligt ett tillåtet riskavtal.

> Ett normalarvode motsvarar skäligt arvode enligt 18 kap. 8 § RB. Det bör inte uteslutas att ett arvode kan överstiga skäligt arvode flera gånger om. Den ekonomiska risk som avtalet innebär för ombudet och huvudmannen samt tvisteföremålets värde kan vara viktiga faktorer att beakta vid bedömningen av avvikelser från normalarvode.[35]

Det noteras i detta sammanhang att Advokatsamfundets Vägledande regler om god advokatsed (VRGA) anger att en advokat inte får ingå ett arvodesavtal som ger rätt till en kvotdel av uppdragets resultat, om inte särskilda skäl föreligger

[32] Se t.ex. Lindblom, som konstaterar att ”förhoppningarna om finansiering av enskild grupprättegång via rättshjälp och privat rättsskydd har hittills i stort kommit på skam” (Lindblom, s. 152), och Schaffer, som framhåller att ”rättsskyddsförsäkringarna i hemförsäkringen [ger inte heller] något reellt skydd mot de risker det innebär att driva rättsprocesser i domstol.” Schaffer, s. 383.

[33] Försäkringsbolagen har rätt att i sina villkor undanta ersättning för grupptalan, vilket också förekommer, Ds 2008:74, Utvärdering av lagen om grupprättegång, s. 142.

[34] Lindblom, s. 153 och 155.

[35] Christer Thornefors, JUNO-kommentaren till GrL 39 §.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

(VRGA, p. 4.2.1).[36] Enligt kommentaren till nämnda bestämmelse i VRGA kan särskilda skäl råda om advokaten biträder i just grupptalan. Den praktiska effekten av denna sällan tillämpade möjlighet torde dock vara tämligen begränsad i grupptalansammanhang med anledning av att kvotdelsarvode inte är tillåtet enligt GrL.

Ett riskavtal ska för att äga giltighet godkännas av domstol (GrL 38 §). Ett ombud för en kärande i en grupprättegång – som i princip måste vara advokat (GrL 11 §) – kan alltså inte vara säker på att dess överenskommelse med huvudmannen kommer att kunna åberopas mot gruppen innan den godkänts av domstol. Det innebär naturligtvis en risk för ombudet, som av naturliga skäl måste påbörja i vart fall delar av sitt arbete långt innan det blir aktuellt att begära att domstolen godkänner riskavtalet. Det råder också osäkerhet om hur omfattande rätten till ersättning kan vara – att det enligt kommentaren förhåller sig på det sättet att ”[d]et bör inte uteslutas att ett arvode kan överstiga skäligt arvode flera gånger om”[37] är ingen säker vägledning.

Det är lätt att fråga sig varför lagstiftaren särreglerat frågan om ersättning i grupprättegångar på ett sätt som begränsar möjligheten till provisionsbaserade arvodesmodeller just i den processform där den behövs som mest – dvs. i samband med grupptalan. I andra typer av dispositiva tvistemål är det ju tillåtet för andra än advokater att företräda käranden, och den typen av ombud är ju också oförhindrad att tillämpa kvotdelsavtal fullt ut,[38] till skillnad från vad som gäller för advokater. Istället har alltså lagstiftaren avseende grupptalan uttryckligen angivit att (i) endast advokater får agera ombud (11 §), att (ii) ett riskavtal måste godkännas av domstolen (38 §), samt att (iii) riskavtalet inte får grundas enbart på tvisteföremålets värde (39 §).

En omfattande grupprättegång skulle sannolikt ta upp lejonparten av ombudets tid för avsevärd tid framöver – inte sällan under många år. Då måste avkastningen naturligtvis vara därefter. Även om ombudet kan betinga sig 2 x eller 3 x skäligt arvode, vilket vid första anblick kan låta mycket, ikläder sig ombudet vid sådant arrangemang (i) mycket hög ekonomisk risk och (ii) begränsar starkt sin egen likviditet och möjlighet att bära kostnader i verksamheten under den tid som processen pågår. Som jämförelse kan nämnas att en tvistfinansiär i regel betingar sig i vart fall 3 x på sin investering, men tvistfinansiären allokerar ju sin

[36] Min kollega Gustaf Leijonhufvud och jag har berört detta förhållande, och de problem det medför för klienter, i annat sammanhang; se t.ex. Johan Skog och Gustaf Leijonhuvud, Klienterna bryr sig inte om ägandeformer – de vill ha nya prismodeller, i Affärsvärlden den 17 december 2025. https://www.affarsvarlden.se/debatt/klienterna-bryr-sig-inte-om-agandeformer-de-vill-ha-nya-prismodeller, informationen hämtad i juli 2026. Lindblom konstaterade redan för länge sedan att ”renodlade provisionsarvoden bidrar bättre till att effektivisera processen och hålla kostnaderna nere.” (Lindblom s. 148).

[37] Christer Thornefors, JUNO-kommentaren till GrL 39 §.

[38] Noteras att allmänna civilrättsliga och konsumenträttsliga regler naturligtvis gäller även för sådana uppdragsavtal.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

risk över en stor pool av tvister på ett sätt som ett ombud inte har samma möjlighet att göra, varför ombudets risk är betydligt högre. Tappar en tvistfinansiär ett mål är det endast ett av många; tappar ett ombud på riskavtal ett mål kan det handla om ersättning för arbete under många år som helt går om intet – få eller ingen är villig att bära den risken.

Av än större vikt är emellertid det förhållandet att även om ett ombud skulle vara villigt att ingå ett riskavtal för sitt biträde löser det endast en del av finansieringspusslet – ombudet kommer ju i regel inte att vare sig betala för eventuellt nödvändiga sakkunniga eller, framförallt, åta sig att bära motpartens rättegångskostnader vid förlust.[39] Finansiering via riskavtal med ombud kan därför i princip aldrig bli annat än en dellösning.

4.2.6 Crowdfunding (gräsrotsfinansiering)

Crowdfunding – eller så kallad gräsrotsfinansiering – av tvister, dvs. att ett större antal personer antingen donerar eller investerar medel (typiskt sett mindre enskilda belopp) i syfte att finansiera en tvist, är ännu i sin linda internationellt. I Sverige existerar fenomenet inte i någon känd omfattning, även om det kan noteras att det s.k. Aurora-målet där miljöföreningen Aurora stämt den svenska staten med hänvisning till otillräckliga klimatåtgärder, finansieras delvis på sådant sätt.[40]

Min huvudsakliga invändning mot crowdfunding är att det kan saknas en professionell aktör som deltar i finansieringsstrukturen och som tar risk med eget kapital eller eget arbete. Detta innebär att det kan uppstå situationer där ingen kvalificerad och professionell prövning (s.k. *claim due diligence*) av anspråket genomförs av oberoende tredje part. Kapitalet riskerar därmed att inte kanaliseras till de mest lämpade tvisterna, och det finns risk för att svaga eller t.o.m. ogrundade anspråk drivs, särskilt med beaktande av att talan ofta kan föras av andra skäl än att generera avkastning på investerat kapital – till exempel av politiska skäl eller på grund av miljömässiga eller andra samhälleliga eller individuella intressen (till och med av trakasserande karaktär). I vissa fall kan investeringen snarare likna en lott: den enskilda insatsen är obetydlig, men kan ändå ge en acceptabel avkastning.

Om det däremot finns ett mellanliggande skikt mellan käranden (eller den enhet som använder kapitalet) och själva crowdfundingen, bestående av professionella jurister som själva tar risk och har tydliga incitament kopplade till risk och avkastning, och som använder crowdfundingen enbart som kapitalanskaffning, torde crowdfunding kunna likställas med professionell tredjepartsfinan-

[39] Noteras att den boutique-byrå vid vilken jag själv är verksam som ombud (LEISK), är ett av få – möjligen det enda – undantag i Sverige i detta avseende, såtillvida att LEISK kan ikläda sig i stort sett samtliga typer av risk- och kostnadsansvar.

[40] Se miljöföreningen Auroras hemsida.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

siering (TPF). I ett sådant fall skulle det också i praktiken vara en form av TPF, med den skillnaden att kapitalet tillhandahålls från en mängd mindre aktörer eller privatpersoner snarare än från sedvanliga TPF-investerare.

4.2.7 Tredjepartsfinansiering (TPF)

Genom professionell s.k. tredjeparts- eller tvistfinansiering (ibland ”tredjemansfinansiering”; på engelska oftast kallat *third-party funding*),[41] vilket numera sedan ett antal år finns tillgängligt även genom lokala investerare i Sverige, skapas möjlighet för klienten att ingå ett arrangemang som i praktiken får samma effekt som ett kvotdelsavtal med en advokat (dvs. en typ av riskdelningsavtal som i regel inte är tillåtet enligt Advokatsamfundets regelverk), men med den skillnaden att det är tvistfinansiären som ges rätt till en del av utfallet i tvisten mot att tvistfinansiären å sin sida betalar de fakturor som advokaten ställer ut till sin klient (på sedvanlig löpande räkning eller på annat sätt).

Som Wallerman Ghavanini och Wejedal konstaterar kan sådan tredjepartsfinansiering – när det finns kommersiella förutsättningar – bidra till ökat rättsskydd.[42] Professionell tvistfinansiering, som möjliggör att processer drivs av kommersiella vinstintressen, har emellertid inte alltid välkomnats – särskilt när fråga är om finansiering av gruppkrav, ibland med hänvisning till att det skulle öppna för grundlösa krav.[43] Det finns emellertid inte skäl till sådan skepsis.[44] Som Lindblom framhåller är det i själva verket så att

> entreprenörverksamhet på processområdet bör hellre uppmuntras än betraktas med misstänksamhet. Ledande expertis i USA och Kanada hävdar att grupptalan inte kan fungera och fullgöra sina viktiga samhällsfunktioner om det inte finns skäl för någon […] att agera utifrån ett eget vinstintresse. Det gäller särskilt i ett system med den

[41] Med detta begrepp avses alltså en modern och relativt ny form av professionell investeringsverksamhet som skiljer sig från annan typ av extern finansiering av tvister som förekommit historiskt när medel tillförts en processande part av externa intressenter. Se bl.a. Johan Skog och Carl Persson, Tvistfinansiering, Norstedts Juridik (2022), s. 19 ff. Se även Bellander, s. 190 f.

[42] Wallerman Ghavanini och Wejedal, s. 421.

[43] Se t.ex. Stefan Brocker och Olle Flygt, Ambulance chasing, class actions och third party funding – en hälsosam cocktail?, i Advokaten nr 7, 2022. Se även replik på nämnda artikel; Johan Skog och Gustaf Leijonhufvud, En grundkurs i tvistfinansiering – debattsvar, i Dagens Juridik den 26 oktober 2022. På europeisk nivå kan noteras t.ex. den så kallade Voss-rapporten, Committee on Legal Affairs' Report with recommendations to the Commission on Responsible private funding of litigation, 2020/2130 (INL), 25 July 2022; samt The European Parliamentary Research Service (EPRS), Responsible private funding of litigation (2021). För kritiska synpunkter, se t.ex. min kommentar till denna studie; Johan Skog, Illusory Truths and Frivolous Claims: Critical Reflections on a Report on Litigation Funding by the European Parliamentary Research Service, i Eva Storskrubb (red.) YSEC Yearbook of Socio-Economic Constitutions, Springer (2022).

[44] Se t.ex. SOU 2022:42, s. 188 f. samt vad jag anfört i mina båda artiklar som nämns i föregående fotnot.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

> tappandes fulla ansvar för motpartens kostnader av det slag som gäller i vårt land, också i grupprättegång.[45]

En tvistfinansiär betraktar processer ur ett strikt kommersiellt perspektiv i syfte att generera avkastning. Det innebär att finansiären gör en noggrann så kallad *claim due diligence* för att kunna bedöma risk och avkastning i termer av investeringskostnad och den finansiella avkastningen på investeringen. Att driva rättsprocesser är i regel extremt riskfyllt. Det har både att göra med att värdet på tillgången – den tvistiga rättigheten – är svår att bedöma och att de potentiella utfallen ofta är binära; dvs. antingen vinner käranden ett förhoppningsvis relativt sett omfattande belopp, eller så tappar käranden målet och hela investeringen plus eventuellt ytterligare kapital i form av ersättning för motpartskostnader, går om intet. Eftersom risken är så hög, och tillgången så illikvid och svårbedömd, blir även priset för tvistfinansieringen mycket högt – i regel i vart fall omkring 3 x finansieringsbeloppet eller 30 procent av utfallet, med kraftiga variationer.

Genom professionell tvistfinansiering kan käranden/gruppföreträdaren i en eventuell grupprättegång även försäkra sig mot att behöva betala motpartens kostnader vid förlust. Finansiären ställer därvid ut en motpartskostnadsgaranti, ofta genom att själv försäkra sig i bakre led genom så kallad ATE-försäkring på den internationella marknaden (det finns mig veterligen inga svenska försäkringsbolag som tillhandahåller sådan lösning).

Nackdelen med tvistfinansiering är huvudsakligen att det är en mycket dyr finansieringsform, och att endast ett fåtal potentiella krav är av sådan karaktär att de möter de i regel hårda investeringskrav som tvistfinansiären ställer upp såvitt avser kravets storlek, förutsättningarna för framgång och investeringens omfattning, m.m.

Trots detta är det rimligt att dra slutsatsen att professionella processfinansiärer är de aktörer som är bäst lämpade att tillhandahålla finansiering för kollektiva rättsmedel så som grupptalan. De har både det kapital som krävs för att täcka alla typer av kostnader som kan uppkomma i en tvist och – generellt – den kunskap, erfarenhet och analytiska förmåga som krävs för att genomföra en seriös *claim due diligence*.

[45] Lindblom, s. 168.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

Finansieringskälla	Egna ombuds-kostnader?	Sakkunniga m.m.?	Motparts-kostnader?	Professionell processlägesbedömning?	Har finansieringskällan starka ekonomiska incitament att käranden ska vinna framgång?	Begränsad risk för svagt underbyggda krav?	Kommentar – sannolikhet att fungera som helhetslösning för finansiering?
Självfinansiering (konsument)	Nej/osannolikt	Nej/osannolikt	Nej/osannolikt	Nej	Begränsat – får endast sin egen del av utfallet vid grupptalan	Nej	Nej
Självfinansiering (organisation)	Osannolikt	Osannolikt	Osannolikt	Nej	Nej – får inte del av utfallet	Ja	Osannolikt – noteras att organisationstalan inte förs i Sverige och finns inga tecken på förändring
Rättshjälp	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Rättsskydd	Nej (otillräckligt el ej tillämpligt)	Nej (otillräckligt el ej tillämpligt)	Nej (otillräckligt el ej tillämpligt)	Nej	Nej	Nej	Nej
Riskavtal med ombud	Ja, men sannolikt endast delvis (GrL tillåter ej kvotdelsavtal).	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja (under förutsättning att riskavtalet innebär att ombudet i stort sett endast får betalt vid framgång).	Nej – måste kombineras med lösning för andra kostnader (sakkunniga och motpartskostnader).
Gräsrotsfinansiering (eng. *crowdfunding*)	Ja	Ja	Oklart	Nej	Oklart/beror på enskilda fallet	Nej	Begränsad. Existerar i princip inte i Sverige.
Kommersiell tredjepartsfinansiering	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja – dock endast i väl underbyggda och omfattande krav med stor kommersiell uppsida

4.2.8 Sammanfattning

Vad som behandlats i det föregående kan i korthet sammanfattas i ett översiktligt tabellformat i enlighet med ovan. I matrisen anges de olika potentiella finansieringskällorna och huruvida de uppfyller kriterierna för seriös och professionell finansiering av de huvudsakliga kostnadsposter som typiskt sett kan förväntas i en grupptalan. Det är därvid relevant att fråga sig om finansieringskällan inte bara kan täcka (i) kärandens egna ombudsarvoden, utan även (ii) kostnader för sakkunniga (såsom skadeståndsexperter) samt – mycket viktigt – (iii) motpartens rättegångskostnader vid förlust. Därtill behandlas huruvida professionell due diligence av anspråket kan förväntas, om finansieringskällan själv har ett ekonomiskt incitament kopplat till framgång i målet (dvs. det vinstintresse som Lindblom framhåller som så betydelsefullt) samt om risken är begränsad för att svaga eller ogrundade anspråk drivs.

Som framgått ovan och av den översiktliga sammanställningen framstår professionella processfinansiärer som det mest realistiska alternativet för att få till stånd mer omfattande gruppkrav. Om lagstiftaren önskar öka medborgarnas och konsumenternas möjlighet att få sina anspråk prövade – dvs. att de ska få förbättrad *access to justice* – bör den alltså noggrant överväga vad som kan göra sådana mål attraktiva för tvistfinansiärer.

Och det korta svaret är: anspråkets storlek – så att potentiell omfattande avkastning motiverar de investeringar som krävs för att driva talan. Anspråkets storlek kommer oundvikligen att vara nära kopplad till gruppens storlek, dvs. hur många anspråk som ingår i gruppen – vilket för oss vidare in på frågan om opt-in respektive opt-out, dvs. hur en grupp identifieras och konstitueras.

5. SVÅRIGHETERNA ATT SKAPA EN OMFATTANDE GRUPP

Som noterats ovan fann Grupptalanutredningen 2021 två skäl till att så få grupprättegångar inleds i Sverige: (i) svårigheten att finansiera en grupptalan samt (ii) det opt in-förfarande som lagen bygger på.[46] Dessa två förhållanden är nära sammankopplade, av skäl som kommer att behandlas nedan.

Den svenska lagstiftaren har valt en ordning som uteslutande förutsätter att varje gruppmedlem enskilt anmäler sig till gruppen (GrL 14 §), dvs. motsatsen till ett opt-out-baserat system som alltså innebär automatisk grupptillhörighet där den som inte vill omfattas av en grupp ska meddela det, vilket gäller bl.a. i USA och andra common law-länder, liksom – försåvitt avser mindre omfattande individuella anspråk – även i Danmark och Norge. Wallerman Ghavanini

[46] SOU 2022:42, s. 158. Jfr även Renfors, s. 399.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

är en av dem som konstaterat att opt in-lösningen ”i praktiken hindrar mycket stora grupper från att formas”.[47]

I ett opt-in-system är det endast möjligt att skapa och organisera en större grupp om det finns effektiva verktyg som möjliggör identifiering av och kontakt med potentiella gruppmedlemmar på ett tidigt stadium och till en förhållandevis låg kostnad.[48] Detta stod klart för Grupptalanutredningen 2021 som anförde följande.

> I syfte att underlätta för godkända enheter att samla ihop en grupp som kan komma att omfattas av grupptalan om gottgörelse föreslår utredningen att reglerna om edition i 38 kap. rättegångsbalken ska tillämpas om en godkänd enhet som har väckt eller avser att väcka en grupptalan om gottgörelse begär att få ut handlingar med identitetsuppgifter om potentiella gruppmedlemmar från en motpart eller en motpart som enheten avser att väcka talan mot.[49]

Min uppfattning är att sådan förprocessuell edition är en förutsättning för att en grupptalan ska bli kommersiellt intressant för en extern finansiär i ett opt-in-baserat system. En sådan ordning bör enligt min mening gälla samtliga typer av grupptalan och inte enbart konsumentrelaterade grupprättegångar som omfattas av Grupptalandirektivet. Skälet är att det annars inte kan antas vara möjligt att identifiera de potentiella gruppmedlemmarna och att organisera gruppen på ett sådant sätt att den uppnår en tillräcklig omfattning för att vara ekonomiskt attraktiv för extern finansiering. Denna synpunkt lämnade min kollega Gustaf Leijonhufvud och jag, i egenskap av partners vid tvistfinansiären Kapatens, i vårt remissvar på Grupptalanutredningen 2021.[50]

Regeringen valde emellertid att inte följa utredningens förslag om en särskild editionsmöjlighet avseende identifiering av potentiella gruppmedlemmar. I den proposition som föregick lagstiftningen anförde regeringen att den bedömer

> …till skillnad från utredningen, att en bestämmelse som innebär att en godkänd enhet ska kunna få ut uppgifter om potentiella gruppmedlemmar från svaranden inte bör införas. Kapatens anför att det i princip är en förutsättning för att grupprättegångar ska kunna föras att en bestämmelse som ger rätt för en godkänd enhet att få ut uppgifter om potentiella gruppmedlemmar införs. Om det inte är möjligt att med tillämpning av befintliga regler få tillgång till uppgifter om potentiella grupp-

[47] Wallerman Ghavanini, s. 255 f.

[48] Jfr Wallerman Ghavanini och Wejedal, s. 416, som framhåller att ”[e]n första förutsättning för att någon ska kunna utkräva en rättighet är förstås att vederbörande har kunskap om denna rättighet”.

[49] SOU 2022:42, s. 19.

[50] Vi anförde då följande. ”Utredningen föreslår att en ny lag ska innehålla en bestämmelse som ger rätt för en godkänd enhet att få ut uppgifter om potentiella gruppmedlemmar. Kapatens konstaterar att sådan rätt i princip är en förutsättning för att grupprättegångar i någon utsträckning överhuvudtaget ska kunna föras.” Kapatens, Remissyttrande över betänkandet Skydd för konsumenters kollektiva intressen – genomförande av EU:s grupptalandirektiv (SOU 2022:42), tillgängligt på regeringens hemsida: kapatens-partners-ab.pdf, information hämtad i juli 2026.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

> medlemmar får det enligt regeringen i många fall emellertid förväntas finnas alternativa sätt att få kontakt med potentiella gruppmedlemmar, t.ex. via information på den godkända enhetens webbsida eller via sociala medier.[51]

Detta uttalande föranleder vissa kommentarer. För det första: Menar regeringen att det redan nu med stöd av befintliga editionsregler skulle vara möjligt att ”få tillgång till uppgifter om potentiella gruppmedlemmar”? Det är oklart (jfr ”om det inte är möjligt”). För egen del känner jag inte till vilka regler det skulle vara – och om det hade funnits förprocessuella verktyg som kunnat nyttjas i sådant syfte skulle naturligtvis inte Grupptalanutredningen 2021 ha behövt föreslå en särskild ny mekanism för att möjliggöra sådan identifiering. Än mer uppseendeväckande är emellertid det förhållandet att det enligt regeringen ”i många fall” – dvs. inte alla – ”får förväntas” att potentiella gruppmedlemmar ska kunna kontaktas på alternativa sätt, ”t.ex. via information på den godkända enhetens webbsida eller via sociala medier.”

De läsare av denna artikel som återkommande besöker godkända enheters webbsidor för att kontrollera huruvida de skulle kunna omfattas av en grupp som har ett eventuellt anspråk som skulle kunna prövas inom ramen för en grupptalan får gärna höra av sig till mig. Jag väntar mig inga mängder av e-postmeddelanden (trots att läsaren torde tillhöra den promille av den svenska befolkningen som kan antas vara mest intresserad av grupprättegångar överhuvudtaget). Detta kan naturligtvis inte vara ett seriöst alternativ.

Låt oss då övergå till det andra alternativ som regeringen anvisar för hur gruppmedlemmar ska kunna informeras och identifieras, nämligen ”information via sociala medier”. Det torde vara allmänt känt att dagens medielandskap – inte minst online – är ytterst fragmenterat och att det finns ett mycket stort antal sociala medieplattformar och konton med vitt skilda följarskaror såvitt avser ålder, kön, intressen, utbildningsnivå etc.

Under pandemin blev det tydligt att inte ens den svenska staten, med alla sina ekonomiska, samhälleliga och mediala resurser, förmådde nå alla befolkningsgrupper, än mindre samtliga medborgare, för att informera om en av de mest allvarliga och farliga situationerna för mänskligheten under åtminstone detta århundrade.[52]

Trots detta utgår regeringen från att en godkänd enhet – med betydligt mer begränsade resurser än staten – genom användning av sociala medier ska kunna nå och identifiera ett större antal potentiella gruppmedlemmar i en möjlig grupptalan. Det kommer helt enkelt inte att fungera. Än mindre så vid enskild grupptalan, dvs. i princip den enda grupptalanformen som i praktiken existerar i Sverige.

---

[51] Prop. 2022/23:136, s. 128 f.
[52] Jfr Wallerman Ghavanini och Wejedal, s. 417.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

Vän av ordning kanske invänder att om det finns en specifik grupp som har utsatts för ett avtalsbrott eller annat typ av skadeståndsgrundande handlande, borde det väl rimligen också finnas särskilda onlinegemenskaper där sådana konsumenter kan nås?

Låt mig då redogöra för en situation där vi på tvistfinansiären Kapatens identifierade en potentiell grupptalan mot elbilstillverkaren Polestar. Bolaget hade i sin marknadsföring angivit att Polestars elbilar skulle ha en viss batteriräckvidd – en uppgift som senare av vissa experter uppgavs vara felaktig. Vi på Kapatens övervägde därför hur de berörda konsumenterna skulle kunna identifieras och nås, och stötte – föga förvånande – på betydande svårigheter i detta avseende. Läsaren kan därför föreställa sig entusiasmen på kontoret när vi upptäckte Facebook-gruppen ”Polestar Norway”, med tusentals Polestar-ägare som medlemmar.

Vi färdigställde ett informations- och marknadsföringsmaterial och publicerade vårt erbjudande om att driva anspråket i en chat på Facebook-plattformen i denna grupp. Den första reaktion vi fick (faktiskt inom några sekunder efter att vi hade publicerat informationen om anspråket) – som dessutom var representativ för i stort sett samtliga efterföljande reaktioner – var en stor blaffig kräkemoji. Emojipedia anger följande om denna mindre smickrande symbol. ”Ett gult ansikte med hopknipna, X-formade ögon som spyr ljusgrön spya. Kan representera fysisk sjukdom eller avsky, mer intensivt än [emojin] Äcklat Ansikte.”[53]

Vi blev synnerligen förbryllade av dessa reaktioner. Vi hade informerat kunder till Polestar om att de kunde ha välgrundade anspråk mot en tillverkare som kunde ha lämnat vilseledande uppgifter om de produkter kunderna hade köpt. Reaktionerna var emellertid närmast som om vi hade meddelat att vi avsåg att väcka talan mot deras egna familjemedlemmar. Efter en stund insåg vi dock att de som går med i en Facebook-grupp som heter ”Polestar Norway” sannolikt tillhör de mest hängivna entusiasterna – personer som verkligen uppskattar sina Polestar-bilar och som kan väntas hysa starka sympatier för bolaget, dess (påstådda) värderingar och dess berättelse om sin egen verksamhet och historia. De vill helt enkelt inte delta i någon grupptalan riktad mot sitt eget favoritmärke och det företag som de hyser lojalitet till. Vår lärdom var således att man för att kunna driva ett omfattande krav måste kunna skapa en grupp som omfattar även relativt sett ointresserade eller så kallat rationellt apatiska konsumenter som inte söker sig till några särskilda onlinegemenskaper.

Sammanfattningsvis skulle jag därför säga att ingen av de alternativa metoder som regeringen pekar på för att identifiera och organisera gruppmedlemmar i praktiken framstår som genomförbar när det gäller att faktiskt bygga upp en grupp av den storlek som krävs för att väcka intresse från en extern tredjeparts-

[53] Emojipedias hemsida, information hämtad i juli 2026.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30

finansiär, dvs. den enda typ av aktör som har identifierats som återkommande möjliggörare för grupptalan.

6. AVSLUTANDE KOMMENTARER

Som Wallerman Ghavanini noterar är kollektiv access to justice i princip obefintlig i Sverige.[54] Att det i stort sett inte drivs några grupprättegångar i Sverige beror huvudsakligen på kostnadsproblem och opt-in-strukturen. Dessa förhållanden är sedan tidigare kända för experter och lagstiftaren. Trots det gjordes ingen ansats till att justera och förbättra grupptalaninstitutet i Sverige i samband med implementeringen av Grupptalandirektivet. Som konstaterats av bl.a. Eva Storskrubb var det en chans att skapa en bättre ordning som därmed gick förlorad, och det finns inga skäl att anta att antalet grupprättegångar kommer att öka i Sverige framdeles.[55] I artikeln har jag redogjort för min egen uppfattning kring några av de möjliga åtgärder som skulle kunna förändra läget och skapa reell access to justice genom fungerande grupptalan i Sverige. Jag hyser dock inga förhoppningar om någon förändring inom överskådlig framtid.

[54] Wallerman Ghavanini, s. 253.

[55] Eva Storskrubb och Magdalena Tulibacka, Sweden, i Collective Litigation in Europe: Law and Practice, Juris Publishing, 2025, s. 695 och 696.

Europarättslig tidskrift, open access 2026-10-30